

РОЗДІЛ 2 КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.553(477):342.591

ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ МІЖ РІВНИМИ ЗА ЮРИДИЧНОЮ СИЛОЮ ПРАВИЛАМИ ПОВЕДІНКИ, ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

LEGAL CONFLICTS BETWEEN EQUAL LEGAL FORCE UNDER THE RULES OF CONDUCT, THEIR FEATURES

Ленгер Я.І.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Ужгородський національний університет

Стаття присвячена з'ясуванню питання існування та правової природи колізії між нормами, що знаходяться в нормативно-правових актах рівної юридичної сили. На основі аналізу чинного законодавства про можливі шляхи розв'язання правових колізій встановлено, що найбільшу групу суперечностей становлять ті, що знаходяться в нормативно-правових актах рівної юридичної сили. Констатовано, що їх класифікація та з'ясування правової природи допоможе у пошуку можливих ефективних шляхів їх попередження та розв'язання.

Ключові слова: правова колізія, нормативно-правовий акт, рівні за юридичною силою норми, органи нормотворчості, особливості рівних правових колізій.

Статья посвящена выяснению вопроса существования и правовой природы коллизии между нормами, которые находятся в нормативно-правовых актах равной юридической силы. На основе анализа действующего законодательства о возможных путях решения правовых коллизий установлено, что наибольшую группу противоречий составляют те, которые находятся в нормативно-правовых актах равной юридической силы. Констатировано, что их классификация и выяснение правовой природы поможет в поиске возможных эффективных путей их предупреждения и решения.

Ключевые слова: правовая коллизия, нормативно-правовой акт, равные по юридической силе нормы, органы нормотворчества, особенности равных правовых коллизий.

The article is devoted to the elucidation of the existence and legal nature of the conflict between the rules that are in legal acts of equal legal force. Based on analysis of current legislation on possible solutions to conflicts of law found that the largest group of contradictions are those that are legal acts of equal legal force. Stated that the need for their full classification and clarify the legal nature helps find potential effective ways of their prevention and solution.

The essence of the law – is a continuous process of emergence, change and termination between subjects' legal communication. This law is the result of legal pressure on business, and their existence is only possible within society.

It should be noted that the society is changing constantly and as a result there are conflicts. The conflict is always mutual negation. Law as a social phenomenon is most necessary in the state-organized society, because there is low level of uniformity. Since conflict is a form of a social phenomenon. The contradictions in the law is only part of the social contradictions, but it is the most significant. They have the greatest impact on the development of social relations.

As a kind of law of collisions, collisions of equal legal force acting contradiction of rules aimed at regulating the same side of the same public relations in the same period of time, formed at the horizontal (branch) structure of law and legislation. Their specificity is that they arise between normative legal acts adopted by the same law-making body or by different law-making bodies of the same level. Throughout the rest of their characteristic features are the same as the other varieties of conflicts of law.

Key words: legal conflict, legal act, equal legal force rules, rule-making bodies, especially the equal legal collisions.

Сутність права – це безперервний процес виникнення, зміни та припинення міжсуб'єктних правових комунікацій. При цьому правові норми є результатом правового впливу на суб'єктів, а їх існування можливе лише в межах соціуму. Отже, якщо немає поведінки суб'єктів, то і право є відсутнім. Можна допустити, що одне без іншого не може існувати. При цьому поведінка в суспільстві може мати місце, проте вона не буде злагодженою та мати певні рамки, а правила поведінки без суб'єктів-носіїв позбавлені соціального змісту та впливу.

Необхідною умовою існування суспільства є наявність системи загальнообов'язкових правил поведінки, за допомогою яких забезпечується його єдність, не заважаючи на наявність в ньому протиріч [1, с. 33].

Доречно зауважити, що в суспільстві постійно відбуваються зміни та, як наслідок, виникають конфлікти. Конфлікт завжди є взаємним запереченням. Право як соціальний феномен є найбільш необхідним в державно-організованих суспільствах, бо там рівень однорідності є низьким. Позаяк конфлікт є однією з форм такого соціального феномену. Протиріччя в праві є лише частиною соціальних протиріч, але при цьому є найбільш значимими. Вони мають найбільший вплив на розвиток соціальних відносин.

Метою статті є виокремлення правових колізій, що виникають між правилами поведінки, що містяться в нормативно-правових актах однакової юридичної сили.

З метою поглиблення знань про колізії вимагається своєрідна інвентаризація накопичених знань та суджень про колізії взагалі та їх різновиди та логічна впорядкованість вже набутих знань.

Правова колізія як явище та поняття в теоретичному та практичному плані виступає як складова частина більш об'ємного явища, такого як «соціальна колізія» [2, с. 11].

Правова колізія, будучи складним та багатогранним явищем, знаходить свій вияв у різноманітних формах. А саме у вигляді колізій правових норм, нормативно-правових актів, правових інститутів, правових доктрин. Залежно від об'єму тих чи інших колізійних категорій та понять, в міру зменшення об'єктивних умов, можна скласти своєрідний ланцюжок «соціальна колізія – правова колізія – колізія нормативно-правових актів – колізія законів – колізія правових інститутів – колізія правових норм». Природно, що елемент умовності завжди присутній в такій рівності. Проте таке твердження дає можливість встановити той факт, що колізія як явище не існує сама по собі у відриві від інших пов'язаних

з нею явищ, а тісно пов'язана та взаємодіє, створюючи певний логічний ланцюжок.

Правова колізія взагалі та колізія правових норм і законів має як об'єктивний так, і суб'єктивний характер. Правова колізія, що виникає з об'єктивних причин, виступає як явище закономірне, що властиве правовій системі, навіть дуже досконалій. Так, до прикладу, в міжнародному приватному праві об'єктивний характер колізійних норм і необхідність їх існування викликані тим, що правові системи держав відрізняються одна від одної. Що стосується суб'єктивних причин виникнення та існування колізії, то ними є насамперед недосконалість законодавчої техніки, введення понять без обов'язкового пояснення їх змісту, концепція закону як провідного нормативно-правового акту взагалі тощо.

Правова колізія в будь-яких формах її прояву як загально-родове поняття і явище асоціюється з різноманітними видами, формами прояву та рівнями розвитку протиріч.

Поряд з прямим філософським змістом протиріччя як діалектичної взаємодії протилежних, взаємовиключних сторін і тенденцій предметів і явищ, котрі разом з тим знаходяться у внутрішній єдності та взаємопроникненні, виступаючи при цьому джерелом розвитку об'єктивного світу і пізнання часто під колізією розуміють таке звичне розмежування законів, норм, предметів, як конкуренція, невідповідність тощо [4, с. 22].

Колізії норм права в більшості випадків є різновидом логіко-мовних дефектів державного волевиявлення, деформацій в побудові і вираженні правових норм в системі права і мають такі характерні ознаки:

а) обумовлені регулюванням одного і того ж кола суспільних відносин, в рамках яких реалізуються права і обов'язки суб'єктів права;

б) характеризуються відсутністю точного, послідовного нормативного встановлення;

в) мають текстуальний вираз, фіксуються на паперовому носії у вигляді письмових знаків;

г) виступають результатом правотворчої діяльності органів законодавчої або виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

д) є наслідком порушення вимог, що гарантують законність нормативних правових актів;

е) усуваються правовими засобами, реалізованими в процесуальному порядку;

ж) перешкоджають досягненню цілей та реалізації прав і свобод громадян і охоронюваних законом інтересів особистості і погіршують їх правове становище.

Причини колізій норм права поділяють на три групи. Першу групу складають порушення правил правотворчої техніки (логічних, граматичних) тощо. Друга група обумовлена недостатнім врахуванням при конструюванні норм права соціальної реальності, в умовах якої вони функціонують, а також соціальних і юридичних закономірностей, що діють в різних сферах суспільних відносин [3, с. 109]. Третю групу складають дефекти, обумовлені структурою системи права і законодавства, її функціонуванням у взаємодії ієрархічної (вертикальної), галузевої (горизонтальної) структур.

Варто констатувати, що, будучи різновидом зіткнень норм права, колізії правил поведінки рівної юридичної сили утворюються на рівні горизонтальної (галузевої) структури права і законодавства. Їх специфіка полягає у тому, що вони виникають між нормативними правовими актами, прийняти-

ми одним і тим же правотворчим органом або різними правотворчими органами одного рівня. У всьому іншому їм притаманні ті ж риси, що й іншим різновидам правових колізій.

Оскільки вищевказані колізії виникають між нормами права, прийнятими одним і тим же правотворчим органом, і можуть перебувати як в одному розділі нормативно-правового акта, так і в різних положеннях, главах, розділах нормативно-правового акта.

Вони виникають між конституційними законами, звичайними законами, нормативно-правовими актами центральних та регіональних органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також між нормативно-правовими актами та актами їх легальної офіційної тлумачення.

Колізії юридичних норм рівної юридичної сили також обумовлені розширенням меж правового регулювання, диференціацією та інтеграцією законодавства в рамках галузей права і виникають між нормами, що знаходяться в межах: галузі права (одногогалузевої колізії); різних галузей права (міжгалузевої колізії).

Правозастосовні органи, в т. ч. суди, долають правові колізії рівної юридичної сили наступним чином: вибирають одну з колізійних норм, керуючись колізійними правилами галузевого пріоритету «наступний закон скасовує дію попереднього», «спеціальний закон скасовує дію загального»; прямо застосовують Конституцію України, загальновизнані принципи і норми права.

При зіткненні двох норм однієї галузі права, слід застосувати правило «наступний закон скасовує дію попереднього».

Якщо норми права, прийняті в різний час, то пріоритетом має володіти правило «*lex specialis derogat lex generalis*».

При протиріччі двох норм різних галузей права слід застосовувати норму, спеціально призначену для регулювання, та керуватися принципом галузевого пріоритету, а не правилами вирішення темпоральних протиріч або конкуренції загальної та спеціальної норм [5, с. 17].

З метою попередження колізій такого роду слід законодавчо закріпити положення про те, що відносини, що входять в предмет ведення тієї чи іншої галузі права, в першу чергу повинні регулюватися актами цієї ж галузі законодавства (наприклад, норми муніципального права – актами муніципального законодавства). У разі виникнення колізій між комплексними і однорідними галузями права пріоритет повинні мати положення однорідної галузі.

При колізіях нормативних правових актів, прийнятих в один і той же період часу, що мають спеціальний характер і відносяться до однієї галузі права, слід застосовувати акт, що відповідний Конституції, нормам і загальним принципам права.

Отже, зважаючи на результати дослідження, можна констатувати, що, будучи різновидом зіткнень норм права, колізії правил поведінки рівної юридичної сили виступають протиріччям норм, спрямованих на регулювання одних і тих же сторін одного і того ж виду суспільних відносин в один і той же період часу, утворюються на рівні горизонтальної (галузевої) структури права і законодавства. Їх специфіка полягає у тому, що вони виникають між нормативними правовими актами, прийнятими одним і тим же правотворчим органом або різними правотворчими органами одного рівня. У всьому іншому їм притаманні ті ж риси, що й іншим різновидам правових колізій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахрах Д. Н. Конституционные основы действия правовой нормы во времени / Д. Н. Бахрах // Журнал российского права. – 2003. – № 5. – С. 32–39.
2. Бужков А. Ю. Юридические коллизии и способы их устранения : автореф. дис... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.01 «теория и история права и государства» / А. Ю. Бужков. – Саратов, 1999. – 18 с.
3. Денисенко В. В. Коллизии правовых актов и механизм их разрешения (теоретико-правовой аспект) : Дисс...канд. юрид. наук по спец. : 12.00.01 / В. В. Денисенко ; Санкт-Петербургский Государственный Университет. – С.-Петербург, 2004. – 218 с.
4. Матузов Н. И. Коллизии в праве : причины, виды и способы разрешения / Н. И. Матузов // Правоведение. – 2000. – № 5. – 227 с.
5. Черданцев А. Ф. Толкование права и договора / А. Ф. Черданцев. – М., 2003. – 172 с.